

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE ULUSLARARASI GÖÇ OLGUSU VE ULUSAL GÜVENLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Bülent ŞENER*

ÖZ

Uluslararası göç olgusu insanlık tarihi boyunca karşımıza çıkan bir sosyolojik olgu olmasına rağmen, günümüzde ulaştığı boyut itibarıyla hız, dolaşım ve nitelik açısından daha farklı ve karmaşık bir yapı kazanmıştır. Uluslararası göçlerin artan yoğunluğu, niteliksel görünümü ve etkileri, uluslararası göç konusunu günümüz toplumları ve devletleri için oldukça önem taşıyan bir gündem maddesi haline getirmiştir. Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte güvenlik kavramı "genişleme" ve "derinleşme" sürecine girerek yeniden tanımlanırken, uluslararası göç olgusu da bu tanım içerisinde yeni bir tehdit unsuru olarak kendine yer bularak, özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkenin ulusal güvenliği üzerinde etkiler doğurmaya başlamıştır. Uluslararası göç olgusunun "düşük politika" (low politics) alanından "yüksek politika" (high politics) alanına geçtiği bu dönemde uluslararası göç olgusu ile ulusal güvenlik arasında giderek artan şekilde bağlantı kurulmakta ve uluslararası göç olgusu artık siyasallaşan ve güvenleştirilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada uluslararası göç ile ulusal güvenlik olgusu arasındaki ilişki analiz edilerek, bu çerçevede uluslararası göçün bir güvenlik sorunsalı olarak nasıl yaklaşıldığı teorik ve tarihsel perspektif paralelinde ele alınıp değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Ulusal Güvenlik, Soğuk Savaş sonrası, Güvenleştirme, Toplumsal Güvenlik

AN EVALUATION OF THE CONCEPT OF INTERNATIONAL MIGRATION DURING THE POST-COLD WAR ERA AND ITS EFFECTS ON NATIONAL SECURITY

ABSTRACT

Although international migration is a sociological concept that has been experienced throughout history of humanity, today it has become different and more complex in terms of speed, circulation and nature. The increasing density, qualitative nature and effects of international migration have made this concept a quite significant agenda item for today's communities and countries. The concept of security was redefined with the process of expansion and deepening after the Cold War period ended. This new definition also included the concept of international migration as a new threat risk which has affected particularly the national security of many developing and developed countries. During the post-cold war era, the concept of international migration has passed from low politics to high politics, has become more connected with national security and has become politicized and securitized. This study analyzed the relationship between the concepts of international migration and national security and evaluated the approach towards international migration as a security problem from a theoretical and historical perspective.

Keywords: International migration, National security, Post-cold war, Securitization, Societal security

* Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Trabzon, bulentsener@yahoo.com

GİRİŞ

İnsanlık tarihi bir yönüyle uluslararası göçler tarihidir. Kimi toplumlar savaş, sürgün, doğal afetler nedeniyle ya da daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek umuduyla tarih boyunca göç etmek zorunda kalmışlardır. Her ne kadar göreceli uzak coğrafyalara göç etmek ve sınırları aşmak insanlığın tarihi kadar eski sayılsa da bugünkü anlamda üzerinde durduğumuz uluslararası göç ancak 19. yüzyıl içinde olgunlaşan bir olgudur. Çünkü bu yüzyılda etnik ve kültürel birlik üzerine kurulmaya çalışılan ulus-devletlerin siyasal güçleri ile belirledikleri toprak parçaları ve bu alanlardaki yurttaşları üzerinde egemenlik hakları en belirgin şekilde ortaya çıkmış ve uluslararası kabul görmüştür. Böylece ulusal sınırların belirlenmesi ve bu sınırları geçen kişilerin “yurttaş” ve “yabancı” kimlikleri ile kayıt içine alınması süreci başlamıştır. Bu süreç, her anlamda bugün uluslararası göç dediğimiz olgunun ortaya çıktığı dönem olmuştur. Bu çerçevede bakıldığında, uluslararası göçün “devlet”, “toplum” ve “yurttaş” üçlüsü bağlamında önemli bir siyasal alan olarak Avrupa’da imparatorlukların çöktüğü 19. yüzyılın sonunda ortaya çıktığı, 20. yüzyılın içinde ise çok belirgin bir siyasa alanı haline geldiği görülmektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 13).

20. yüzyıla gelindiğinde küresel ve bölgesel çaplarda yaşanan büyük savaşlar, ağır insan hakları ihlalleri, etnik ve/veya dinsel çatışmalar ve iç savaşlar uluslararası göç olgusunun boyutlarını daha radikal ve dramatize bir şekilde insanlığın önüne sermiştir. Dünyanın farklı bölgelerinde meydana gelen savaşlar, baskılar ve iç karışıklıklar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlar “mülteci” ya da “sığınmacı” kategorileri altında ayrı bir göçmen grubunu oluşturmaya başlamışlardır. Bu çerçevede yaşanan uluslararası göçler, göç alan devletler için bir ulusal güvenlik sorunsalı olarak özellikle Soğuk Savaş dönemi sonrası dönemde daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır (Heywood, 2013: 215).

“Mülteci” ya da “sığınmacı” kategorisinde gerçekleşen uluslararası göçler ile ulusal güvenlik arasında birçok açıdan bağlantı bulunmaktadır. Özellikle, uluslararası göçün, yoğun ve kontrolsüz bir hal aldığı durumlar başlı başına bir ulusal güvenlik tehdidi olarak, göç alan toplumlarda “yabancı korkusu”, “ırkçılık”, “radikal şiddet” başta olmak üzere siyasal, sosyal ve ekonomik manada bir dizi ciddi güvenlik tehditlerine sebep olabilmektedir (Yılmaz, 2008: 2-3). Bu çerçevede uluslararası göç olgusu devletlerin ulusal güvenlikleri temelinde sosyal istikrarının, demografik güvenliğinin, kültürel kimliğinin, sosyal güvenlik sisteminin ve refah devleti felsefesinin ve iç güvenliğinin etkilendiği bir realite olarak karşımıza çıkmaktadır.

198). Göç olgusunu, göç edilen yerin ülke sınırları içinde olma durumuna göre “ulusal göç/iç göç” ya da “uluslararası göç/dış göç”, nedenleri açısından “zorunlu göç” ya da “gönüllü göç”, amaçları açısından “işçi göçü” ya da “sığınmacılık/mültecilik”, yerleşme süresi açısından “geçici göç” ya da “kalıcı göç” ve hedefe varmakta kullanılan yöntemler açısından “yasal göç/düzenli göç” ya da “yasa dışı göç/düzensiz göç” gibi farklı kriterlere uygun olarak tanımlamak mümkündür. Bütün bu göç türleri günümüz dünyasında hiç şüphesiz her geçen gün giderek daha da karmaşık hale gelmekte ve iç içe geçmektedir. (Bkz. Şekil 1)

Castles ve Miller ekonomik değişimlere, siyasal mücadelelere ve çatışmalara koşut olarak dünyada uzun zamandır var olan göçlerin yeni formlarda varlıklarını sürdüreceklerini ileri sürerek, günümüzde beş temel eğilimin çağdaş göçlerin ana karakteristiklerini oluşturmada gittikçe önem kazandığına dikkat çekmektedirler. Bu eğilimler şunlardır: 1) Göçün küreselleşmesi, 2) Göçün hızlanması, 3) Göçün farklılaşması, 4) Göçün kadınsallaşması, 5) Göçün giderek siyasallaşması (Castles ve Miller, 2008: 14).

Bütün bu çerçeve dâhilinde “uluslararası göç” bir devletten diğerine/diğerlerine gerçekleşen bir insan topluluğu hareketinin ötesinde tüm göç yapılarını kapsayan, çok sayıda bağ ile çok sayıda devlet arasında hareket edenler ile kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen, çok boyutlu ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik bir süreçtir (Faist, 2003: 30). Dolayısıyla, uluslararası göç hem çok dinamik, hem çok karmaşık hem de çok boyutlu bir olgudur ve sürekli devinim halindedir. Farklı bağlamlarda farklı şekiller alır, farklı şekillerde gelişir ve içinde geliştiği bağlamın hem koşullarından etkilenir hem de bu koşullardaki değişimle etkileşerek dönüşümler geçirir (Öner, 2015: 13).

Dünya üzerinde yaşanan uluslararası göçlerin tarihine kabaca bakıldığında, küresel ve büyük çaptaki uluslararası göç hareketlerinin Avrupalı devletlerin sömürgecilik hareketleriyle başladığı görülmektedir. 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupalı ve Arap tüccarlar, Kuzey Afrika’dan birçok kişiyi köle olarak Avrupa ve özellikle Güney Amerika’ya satmışlardır. Bu zorunlu göçü, 19. yüzyılda daha kalabalık ve aksi yönde bir göç dalgası izlemiş ve giderek genişleyen sömürgelere Avrupalıların göçü Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar sürmüştür (Topçuoğlu, 2015: 503). 1960’lara kadar uluslararası göçe konu olan dünya üzerindeki sınır ötesi hareketlerin en belirgin özellikleri genelde küçük boyutta kalan, göç kabul eden ülkenin yasalarınca düzenlenen ve çoğunlukla Avrupa’dan diğer kıtalara ya da Avrupalı ülkelerin kolonilerine doğru bir yön takip etmiş olmaları iken; 1960’lı yıllardan bu yana bu tablo giderek tersine dönerek, uluslararası göç

hareketleri genelde büyük boyutlu, ekonomik, politik ve güvenlik sorunlarından kaynaklanan, büyük oranda hedef ülkelerin yasalarına aykırı olarak gelişen ve tipik olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere özelde Avrupa'ya genelde ise Batı'ya yönelik hareketler olarak gelişme göstermiştir. (Marsella ve Ring, 2003: 3-6). Bu çerçevede, Soğuk Savaş süresince Batılı demokrasiler, vatandaşlarının hareket serbestisini kısıtladıkları ve Batı'ya göç etmelerini engelledikleri için Sovyet blokunu eleştirirken; uluslararası göçün bir biçimi olarak, komünist ülkelere kaçmayı başararak gelen muhalifler de Batı'da ağırlanmışlardır. Komünist ülkelerin vatandaşlarının göç etme haklarının olmayışını insan hakları ihlali olarak değerlendiren Batılı ülkeler, Soğuk Savaş'ın kısıtlamaları ortadan kalkar kalkmaz uluslararası göç konusundaki tutumlarını da aynı hızla ironik bir biçimde değiştirmişlerdir. Macarlar, vatandaşlarını içeride tutmak için koydukları dikenli telleri kaldırdıkları anda, Avusturyalılar Macarların sınırları geçmesini engellemek için korumalar ve bariyerler yerleştirmişlerdir (Flint ve Taylor, 2014: 187).

Soğuk Savaş sonrası dönemde ise bu trend daha da ivme kazanarak, özellikle 1990'lı yılların sonlarından itibaren Avrupa kara ve deniz yolu üzerinden sürekli bir mülteci akımına maruz kalmaya başlamıştır. Bu dönemden beri genel eğilim ve uygulama mülteci ve sığınmacıları engellemek yönündedir. Bugün de güncelliğini koruyan bir alan olarak uluslararası göç olgusu, sosyolojik bir olgu olmanın yanında artık siyasallaşan ve güvenlikleştirilen bir olgu olma özelliğini de kazanmış durumdadır.

2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE GÜVENLİK OLGUSUNDAKİ DEĞİŞİM VE ULUSAL GÜVENLİK

“Güvenlik” kavramı sosyal bilimlerde genel çerçeve ve boyutlara tekabül eden, bireylere, konulara, toplumsal adetler ile değişen tarihsel şartlara ve durumlara uyarlanan temel bir kavramdır. Güvenlik kavramı barışla yakından ilgilidir ve ulus-devlet, devlet-üstü ve devlet-dışı aktörler için “olağanüstü önlemler” gerektiren bir olgudur. Bireysel ya da toplumsal bir siyasi değer olarak güvenliğin bağımsız bir anlamı yoktur, güvenlik her zaman bir bağlam ve belirli bir bireysel ya da toplumsal değer sistemi ve bunların hayata geçirilmesiyle ilgilidir. Bir toplumsal değer olarak güvenlik tehlike, risk, düzensizlik ve korkunun karşıtı olarak, koruma, risk yokluğu, kesinlik, güvenilirlik ve itimat ile öngörülebilirliğe ilişkin kullanılmaktadır. Bir sosyal bilim terimi olarak güvenlik anlamca muğlak ve esnektir (Brauch, 2008: 2-4).

“Güvenlik” olgusunu Uluslararası İlişkiler disiplini içinde kavramsal açıdan ele alan ilk yazar olan Arnold Wolfers (1952: 484-485) güvenliğin iki yüzüne (objektif ve subjektif güvenlik) işaret ederek, güvenliği şöyle tanımlamıştır: “Güvenlik, nesnel (objektif) anlamda kazanılmış değerlere yönelik tehditlerin yokluğunun ve öznel (subjektif) anlamda da bu değerlere yönelik herhangi bir saldırı olması korkularının yokluğunun ölçütüdür”. Tehdit olgusu ise Richard H. Ullman’a (1983: 133) göre, “...bir devletin sınırları içerisinde ikamet edenlerin hayat kalitesini aniden veya belirli bir zaman sürecinde esaslı bir şekilde düşüren ya da bireye, devlete veya devlet-dışı aktöre ait politik tercihleri kısıtlayan bir davranış veya olaylar dizgesidir”. Bu çerçevede ulusal güvenlik, var olan ve olası düşmanlıklara karşı hayati ulusal değerlerin korunması ve genişletilmesi için istenilen ulusal ve uluslararası koşulların oluşturulması amacına yönelik yönetim politikasının bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Buzan, 2015: 36). Ole Waever’a (1995b: 48-56) göre güvenlik, bir konunun “değerli bir referans nesnesine yöneltilmiş varoluşsal bir tehdit” olarak görüldüğü, “tehditle mücadele için acil ve istisnai önlemler”in kullanılmasını mümkün kılan bir söz ediminin sonucudur. Güvenlikleştirme Teorisi (Securization) adı verilen bu yaklaşım, belirli bir kamusal sorunun nasıl ve niçin güvenlik sorununa dönüştüğü konusunun anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Herhangi bir kamusal sorun “siyasal alanın dışı”ndan “siyasal alan”a, oradan da “güvenlik alanı”na uzanan geniş bir yelpaze içerisinde yer alabilir. Bu çerçevede, sorun siyasal alanın dışında iken devlet bu sorunla ilgili değildir ve bundan dolayı sorun kamusal tartışmanın ve/veya kararların konusu değildir. Sorunun siyasal alana dâhil olması yani siyasallaşması, onun kamu politikasının bir parçası haline gelmesiyle mümkün olmaktadır. Burada, siyasallaşan soruna karşı ilgili hükümet bir seçimde bulunarak bu seçimin sonucuna göre karar alarak soruna kaynak aktarır ve sorun toplumsal kesimleri de ilgilendirir hale gelir. Sorunun güvenlik alanına dâhil olması ise, “sorunların acil ve istisnai/olağanüstü önlemler gerektiren olağan siyasi prosedürlerin sınırları dışındaki, filleri meşru kılan ve varoluşsal tehditmiş gibi sunulmasıyla” gerçekleşir. Diğer bir deyişle, “güvenlikleştiren aktör” “varoluşsal bir tehdide” dikkat çekerek bu sorun karşısında yerleşik usullerin ötesinde “istisnai/acil önlemler”i almayı meşru kılar (Buzan, Waever ve Wilde, 1998: 23-31; Waever, 2008a: 99-112). Bu çerçevede, Buzan, Waever ve Wilde’ye (1998: 31) göre, artık klasik güvenlik yaklaşımı ile uluslararası politikanın dinamiklerini ve güvenliğin rolünü açıklamak mümkün değildir. Zira güvenlik olgusu tehdidin kurgulanması ve normal siyasi sürecin dışına çıkılarak alınan istisnai tedbirleri desteklemek için kullanılan söylemsel ve siyasi bir “güvenlikleştirme” sürecidir. Dahası, güvenlik olgusu birçok ülkede ulusal

güvenlik bağlamında idealleştirildiği için, iktidarı elinde bulunduranlar öznel ya da nesnel bağlamda tehdit tanımlamasını “varoluşsal” düzeyde kurgulayarak, bunu iç politik amaçlar (demokratik alanın daraltılması, kısıtlamalar, kontroller vb.) için de kullanabilmektedirler (Miş, 2011: 349).

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte, güvenliğin tanımı genişleyerek sadece ulus-devlete ve onun sınırlarına yönelik tehditleri içeren realist geleneksel güvenlik yaklaşımı terk edilmeye başlanmıştır. Zira, Soğuk Savaş dönemi sonrasında ortaya çıkan etnik ve dinî temelli çatışmalar, geleneksel güvenlik yaklaşımıyla açıklanamamış, toplumların ve bireylerin güvenliğine yönelik endişeler, riskler ve tehditler de uluslararası politikada önemli bir konu haline gelmiştir. Yeni dönemle birlikte, güvenlik olgusu nüfus denetimlerinden, insan haklarına, terörizmden çevresel konulara kadar geniş bir yelpazede tanımlanmaya başlamıştır. Barry Buzan ve Lane Hensen’in (2005: 223-225) deyişiyle, geleneksel güvenlik yaklaşımının aksine, Soğuk Savaş sonrası dönemde aktörler olarak sadece devletler değil, aynı zamanda bireylerin ve toplumların güvenliğinin de ön plana çıktığı bir “genişleme” ve “derinleşme” süreci yaşanmaya başlamıştır. Ken Booth da güvenlik olgusuna bireyin özgürleş(tiril)mesi yönünden dikkat çekerek, “devlet güvenliği” yerine “insan güvenliği”ni ön planda tutarak, devletin sadece bireyin güvenliğinin sağlanması açısından bir araç olduğuna dikkat çekmiştir. Bu araçsallık bağlamında Booth’a (1991: 313-326) göre temel olan bireylerin güvenliğidir ve bu da ancak bireylerin özgürleş(tiril)meleri (emancipation) ile mümkün olabilecektir. Booth’un bu yaklaşımının geleneksel güvenlik anlayışını (güvenlik ve özgürlük arasındaki ilişkinin ters orantılı oluşu) tersine çevirerek güvenlik çalışmalarında eleştirel dönem açısından önemli bir yenilik yarattığı söylenebilir.

Soğuk Savaş dönemini sona ermesiyle birlikte güvenliğin kapsamının “genişleme” ve “derinleşme” sürecinde güvenliğin parçası sayılabilecek tüm yapıların, aktörlerin ve rollerin önemli bir dönüşüm sürecine girdiği görülmektedir. Dolayısıyla, bu dönem içerisinde tehditler ve güvenlik nesnelere de eş zamanlı bir dönüşüm sürecine dâhil olmuştur. Bu dönüşümün bir sonucu olarak, geleneksel güvenlik çalışmalarının perspektifinin odaklandığı devlet merkezli ve güvenliğin askerî tanımına dayalı bakış açısının yeterliliği sorgulanmaya başlanmış, güvenlik çalışmalarının soruları boyut ve kapsam değişimiyle karşı karşıya kalmıştır (Mandacı ve Özerim, 2013: 107). Diğer bir deyişle, Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme sürecinin de itici gücüyle tehdit olgusunda niceliksel bir artış ve niteliksel boyutta bir çeşitlenme meydana gelmiştir. Bu yeni

dönemde öncelikle askeri olduğu kadar ekonomik, sosyal, dinî, kültürel, ideolojik, çevresel, toplumsal ve sağlıkla ilgili yeni tehdit unsurları ortaya çıkmıştır. Ayrıca tehdit tek boyutlu, yani devletten devlete olma şeklindeki klasik konumundan çıkarak, asimetrik ve çok boyutlu bir konuma ulaşmıştır. Böylece risk ve tehditlerin kaynağının, zamanının ve şeklinin önceden tahmin edilmesinin güçleştiği, hatta neredeyse imkânsız bir hale geldiği, yeni mücadele alanının bütün dünya olarak ortaya çıktığı bir duruma gelinmiştir (Erdoğan, 2013: 269). Dolayısıyla, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, "güvenikleştirme"nin sadece kapsamı değişmemiş, aynı zamanda hem Birleşmiş Milletler (BM) sistemi içinde hem de akademik güvenlik toplumunda gösterileni yalnızca "ulusal"dan "insan-merkezli" bir güvenlik kavramına kaymıştır (Brauch, 2008: 6).

Bu gerçeklikler ışığında, özellikle Soğuk Savaş sonrası gündeme gelen yeni güvenlik teorileri çerçevesinde, geleneksel ulusal güvenlik olgusunun beş ana bileşeninde değişim ortaya çıkmıştır:

a. Tehdidin kökeni dış tehditten iç tehdide ve ağırlıklı olarak devletten küresele doğru kaymıştır. Diğer bir deyişle, yeni ya da genişletilmiş ulusal güvenlik yaklaşımında tehdidin kökenin devletten küresele kayışı bağlamında, olası tehditlerin sadece düşman ülkeler kaynaklı oluşamayacağı öne sürülerek devlet dışı tehditlerin de var olabileceği savunulmaktadır. Ayrıca, bu yaklaşım genel olarak istikrarsızlık içerisindeki ülkelerin (kırılgan ya da başarısız devletler) kendi içlerinde bir tehdit oluşturduğunu ve en ciddi tehditlerin de bu devletlerden kendi vatandaşlarına geldiğini, bu devletlerin vatandaşlarını birçok tehdide karşı savunmasız bıraktıklarını ileri sürmektedir. Bu çerçevede etnik, dinsel ya da cinsiyete dayalı ayrımcılık, etnik temizlik, sürgün gibi ciddi ve ağır nitelikteki insan hakları ihlallerine yol açan politikalar bu tehditlere örnek olarak gösterilebilir. (Miller, 2001: 9).

b. Tehdidin doğası askerî tehditten kapsamlı ve/veya askerî olmayan tehdiye doğru değişmiştir. Genişletilmiş ulusal güvenlik yaklaşımında daha önce benimsenen geleneksel güvenlik yaklaşımının aksine insan ve toplum güvenliğinin birçok tehditle karşı karşıya olduğu savunulmaktadır. Bu çerçevede, özellikle askerî olmayan tehditlerin insan ve toplum güvenliği açısından öne çıktığı kabul edilmektedir. Ekonomik tehditler, kimlik ve kültür ile ilgili olarak algılanan tehditler, yasa dışı göç, mülteciler vb. olgular buna örnek gösterilebilir (Miller, 2001: 20) .

c. Tehditlere karşı verilecek karşılığın doğasında yaşanan değişim askerî olandan askerî olmayana doğru kaymıştır. Yeni dönemde güvenlik algılaması ulus-devletler açısından değişim gösterince bu oluşan yeni güvenlik algısına karşı üretilen çözümler de değişim göstermektedir.

Genişletilmiş güvenlik anlayışını benimseyenler güvenlik tehdidine karşı daha çok iç politikaya odaklı çözümler benimsemeyi savunmaktadırlar. Bu çerçevede yeni güvenlik tehditlerine karşı en önemli karşılık demokratikleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü demokratik devletlerin daha az şiddete başvurdukları ve insan haklarına daha çok saygı gösterdikleri kabul edilmektedir. Bunun yanında ekonomik gelişme de bu yeni yaklaşımı benimseyenler için barışın sağlanmasında önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir (Miller, 2001: 21).

ç. Güvenlikten sorumlu olanlarda değişim (ulusal güvenlikten ortak güvenliğe): Genişletilmiş güvenlik yaklaşımı ile güvenlik tamamen ulus-devlete dayandırılmamaktadır. Bunun yerine bu yaklaşım bütün insanlığı tehdit edebilecek ortak güvenlik tehditlerine karşı güvenlik ilişkilerinin karşılıklı dayanışma içerisinde olması gerekliliğini vurgulamaktadır (Miller, 2001: 22)

d. Temel değerlerde değişim (ulusaldan küresele devletten bireye): geleneksel ulusal güvenlik kavramının aksine güvenliğin genişletilmiş kavramını benimseyenler temel değerlerin değiştiğini ve yeni değerlerin ulus-devlet merkezliğinden uzak olarak hem bireysel hem de küresel düzeyde oluştuğunu savunmaktadırlar. Bireysel düzeyde yeni değerler insan hakları ve ihtiyaçlarını içerirken, küresel düzeyde yeni değerler demokrasi, serbest pazar ve insanlığın korunması gibi bütün insanlık için ulus ötesi değerleri içermektedir (Miller, 2001: 22).

Tehdit olgusunda meydana gelen bu niteliksel ve niceliksel dönüşümle birlikte güvenlik kavramının salt devleti özne olarak kabul eden ve sınır ötesinden kaynaklanan, askeri nitelikli tehdit algılaması üzerine kurulu geleneksel tanımlamasının yeni dönemin sorunlarını analiz etmede ve onları çözmeye yetersiz kaldığı görülerek, Soğuk Savaş sonrası dönemin 'yeni güvenlik' tanımlamasının devletler kadar bireyleri, farklı toplumsal grupları, bölgesel düzeyleri ve uluslararası sistemin bütünü hedef alarak, hem iç hem de dış tehdit unsurlarını içerecek şekilde derinleştirilmesi, güvenliğin askerî olduğu kadar ekonomik, sosyal, dinî ya da kültürel, ideolojik, çevresel, toplumsal vb. alanlarda önceden dikkate alınmayan düşük politika/ikincil politika (low politics) sorunlarını da dikkate alarak genişletilmesi gerektiği bu yöndeki tartışmalarla birlikte kabul görmeye başlamıştır (Buzan, 2015: 25-48). Bu çerçevede, 1990'lardan bu yana, güvenlik tartışmalarında hükümetler ve bilimsel tartışmalar "genişletilmiş" bir güvenlik kavramı üzerinden yürütülmeye başlanmış, BM, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Avrupa Birliği (AB) içinde devlet merkezli siyasi ve askerî güvenlik kavramı genişleyerek ekonomik,

toplumsal ve çevresel boyutları olan genişletilmiş bir güvenlik kavramı gibi değişik güvenlik kavramları da eşzamanlı olarak var olmaya başlamıştır. Güvenlik kavramının genişlemesi ve derinleşmesi Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkelerinde de yaygınlaşırken, bazı ülkelerde askerî boyutu ön plana çıkaran dar bir ulusal güvenlik kavramını benimsenmeye devam edilmiştir (Brauch, 2008: 10).

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE ULUSLARARASI GÖÇ HAREKETLERİNİN ULUSAL GÜVENLİK ALGILAMALARI VE POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan göçten etkilenmeyen ülke neredeyse yoktur. Zira tarih boyunca tüm ülkeler gerek kaynak gerek transit gerekse de hedef ülke olarak göç olgusuyla bir şekilde karşılaşmıştır. Aslında en gelişmiş ülkelerden en fakirlerine kadar her ülke aynı anda göç alan, göç veren veya transit ülke olabildiğinden bu terminolojik ayırım da çok net değildir (Akçadağ, 2012: 10). Günümüzde milyonlarca insanın savaş, etnik çatışma, otoriter rejimler, insan hakları ihlalleri gibi nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalarak hayatlarını başka yerlerde devam ettirmeye çabaları hem insanlık adına büyük trajedi hem de ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenliği tehdit eden bir gerçekliktir (Dağı ve Polat, 2004: 61).

Ulusal güvenlik bağlamında uluslararası göç ve göçmenlerle ilgili gelişmeleri tarihsel bir açıdan incelediğimizde, özellikle de 20. yüzyıl temelinde başta geleneksel yerleşmeye dayalı göç-alan ülkelere baktığımızda, hem uluslararası göç hem de göçmenlerle ilgili alan üzerine dört farklı dönemden geçildiği görülür:

Birinci dönem, 20. yüzyılın başından İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan yıllar "asimilasyon" kavramının öne çıktığı, ulus-devlet merkezli anlayışlarla bir yandan daha çok o ülkenin etnik ve dinsel kimlik yapısına "uygun" yabancıların göçlerinin cesaretlendirildiği ve o kimliğe uymayanların da kısa sürede asimile olmalarını öngören bakış açılarının belirgin olduğu dönemdir.

İkinci dönem, İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lerin ortasına kadar olan dönemdir. "Asimilasyon" kavramından "entegrasyon" kavramına geçildiği bu dönemde, önemli olan farklı kimliklerin asimilasyonun zorluğunun kavranması, farklılıkların öneminin bir düzeyde kabullenilmesi ve göçmen kimliklerinin bazı özelliklerinin kaybedilmeden de uyumun sağlanabileceği anlayışının yerleşmeye başlamasıdır.

Üçüncü dönem, 1970'lerin ortasından 1990'lı yılların sonlarına kadar süren dönemdir. Bu dönem içinde, “çok kültürlülük” kavramı ile anılan politikaların göç ve göçmenlik alanlarını belirlemeye başladığı görülmüştür. Bu anlayışa göre göçmen kümelerinin kendi kimlik özelliklerini koruma ve geliştirmeleri ve bir arada yaşama kültürünü benimsemeleri öne çıkarılmıştır.

Dördüncü dönem, 1990'ların sonunda başlayarak bugüne kadar geçen dönemdir. Bu dönemde ise iki farklı eğilimin öne çıktığı görülmektedir: i) Bir yandan gerçek uygulanan politikalar anlamında “asimilasyona geri dönüş” diyebileceğimiz eğilimler ile daha tutucu yöne kayılırken, ii) Diğer yandan da, daha çok kuramsal düzeyde kalsa da, bu göç politikalarının “ulus-ötesi” ve “kültürlerarası etkileşim” içerecek bir alanda daha özgürlükçü düşünülmesini öneren bakış açıları tanıklık edilmiştir (İçduygu vd., 2014: 66-67). Dördüncü dönemin içinde bir kırılma noktasını temsil eden 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında ise, uluslararası göçlerin hedef ülkelerin kültürel ve siyasi kimliğine yönelik bir tehdit olduğu, kontrolsüz göçlerin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel çöküntüye yol açacağı yönünde tezler ortaya atılmış ve uluslararası göç politikalarında sıkılaştırılmaya/sertleşmeye gidilmiştir. Diğer bir deyişle 11 Eylül 2001 terör saldırıları, hem Uluslararası İlişkiler disiplinde güvenlik konusundaki aykırı sesleri bastırılmış, hem de “güvenikleştirme” ve “siyasal realizmi” adeta tekrar hem disiplinin hem de uluslararası politikanın gündemine oturmuştur. 11 Eylül 2011 terör saldırılarının faillerinin göç yollarını kullanmış olması ve sonrasında Avrupa ülkelerinde (11 Mart 2004'te Madrid, 7 Temmuz 2005'te Londra, 21 Mart 2012'de Toulouse gibi) yaşanan terör olaylarına ilgili ülkelerdeki yerleşik göçmenlerin karışması, sadece düzensiz göçmenlere ve sığınmacılara değil, yasal bir şekilde ülke içinde yaşamakta olan göçmenlere karşı da bir güven(siz)lik sorunu doğurmuştur. Bunun neticesinde, ulusal kimlik, vatandaşlık ve ulusal güvenlik kavramları hiç olmadığı kadar sorgulanmaya başlayacak ve göçmen nüfusun ülke içi suç oranlarını arttırdığı, refah devletini zayıflattığı/kötüye kullandığı, entegrasyon süreçlerinde (özellikle Müslüman göçmenlerin) uyumsuz olduğu ileri sürülmeye başlanmıştır (Akçapar, 2015: 566-567).

Geleneksel olarak göç alan ülkeler olan ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkeler Avrupalı göçmenler ve onların torunlarından oluşurken, bu ülkeler son yıllarda özellikle Asya ve Latin Amerika'daki yeni kaynak ülkelerden gelen büyük göç akımları ile karşılaşmaktadır. Avrupa'da hemen tüm Kuzey ve Batı Avrupa ülkeleri 1945'den itibaren göçmen işçi

akımlarına sahne olmuşken günümüzde yeni göç çekim merkezleri de ortaya çıkmaktadır. Geçmişte göç veren ülkeler olan İtalya, İspanya, Yunanistan gibi ülkeler ile Doğu Blok'unun yıkılmasının ardından Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti gibi bazı Doğu Avrupa ülkeleri de göç alan ülkeler olmaktadır. Ortadoğu bölgesinde ise kompleks nüfus hareketleri ortaya çıkarken, Türkiye de geçmişte genellikle göç veren bir ülke olarak değerlendirilirken, son yıllarda kaynak, hedef ve transit ülke olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Afrika'da ise kolonyal güçler tarafından kurulan büyük göçmen işgücü sistemleri devam etmekte olup, özellikle Güney Afrika'da bulunan en geniş uluslararası istihdam sistemi bazı değişikliklerle süregelmekte ve bu ülke diğer Afrika ülkelerinden kaynaklanan yasadışı göç ile mücadele etmektedir. Diğer bir deyişle Afrika kıtası, hem mülteciler hem de yasadışı göçmenler anlamında büyük sorunlar yaşamaktadır. Benzer şekilde, özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Asya'da da yasadışı göç ve büyük göç akımları görülmektedir. Pakistan, çok sayıda Afgan mültecinin akınına uğrarken, Hindistan ise kalabalık nüfusuna rağmen Bangladeş, Sri Lanka ve Nepal'dan göç almaktadır. Malezya gibi ülkeler ise özellikle yasadışı kadın göçmenler için önemli hedef ülkelerdir. Latin Amerika ülkeleri ise hem göç alan hem de göç veren ülkeler konumundadır. Bu bölgedeki göç hareketleri de gün geçtikçe yasadışı nitelik kazanmakta, özellikle ABD-Meksika arasındaki uzun sınırdaki yasadışı göç kanalları bulunmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 4-8)

Tablo 1: Dünya Üzerindeki Uluslararası Göçmen Sayısı 1990-2015
(UN, Department of Economic and Social Affairs, 2015)

	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Gelişmiş ülkeler	82,4	92,3	103,4	117,2	132,5	140,5
Gelişmekte olan ülkeler	70,2	68,5	69,3	74	89,2	103,2
Dünya	152,6	160,8	172,7	191,2	221,7	243,7

Tablo 1 incelendiğinde, 1990 yılında dünya ölçeğinde 152,6 milyon olan uluslararası göçmen sayısının 1995 yılında 160,8 milyona, 2000 yılında 172,7 milyona, 2010 yılında 221,7 milyona ve 2015 yılında ise 243,7 milyona ulaşmış olduğu görülmektedir. Burada dikkat çeken önemli noktalardan biri, 1990'lı yılların başında 152,6 milyon olan uluslararası göçmenin gelişmiş (%54) ve gelişmekte (%46) olan ülkeler arasında bölüşülürken, 1995'lerden itibaren bu makasın giderek açıldığı ve 2010'lara gelindiğinde 221,7 milyon uluslararası göçmenin %60'nın gelişmiş ülkelerde toplandığı görülmektedir. 2010-2015 yılları arasında ise özellikle gelişmiş ülkelerin uluslararası göç hareketlerine karşı kısıtlayıcı politikalar izlemeye başlamasıyla arasında makasın daralma eğilimine girdiği görülmektedir. Bu çerçevede 2015 yılında 243,7 milyona ulaşan uluslararası göçmenin %58'i gelişmiş ülkelerde yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedirler. Uluslararası göçmen sayısının gelişmiş ülkeler yönünde bu denli artmış olması durumu küreselleşme sürecinin yansımalarıyla birlikte düşünüldüğünde, Soğuk Savaş sonrası dönemde bu artışın temel sebebinin ağırlıklı olarak az gelişmişliğin doğurduğu ve insanın en temel ihtiyaçlarının (güvenlik, beslenme, barınma, sağlık vb.) karşılanamamasından kaynaklandığı söylenebilir. Küresel ölçekte ortaya çıkan bu yoğun uluslararası göç hareketliliği nedeniyle göçmenlerin sayısının hiç olmadığı kadar yüksek bir seviyeye ulaşması ve bu trendin azalacağına dair somut bir işaretin olmamasından yola çıkarak Castles ve Miller içinde bulunduğumuz 21. yüzyılı "Göçler Çağı" olarak adlandırmaktadırlar (Castles ve Miller, 2008).

Genel olarak dünyadaki göç hareketlerine bakıldığında, göçmenlerin dünya nüfusu içerisindeki payının 1965'te % 2,3 iken 1990'lı yıllarda % 2,9'a yükselmiştir. Varış ülkeleri açısından bakıldığında gelişmiş ülkelerdeki göçmenlerin oranında daha fazla bir artış söz konusudur. Özellikle Avrupa'ya olan göç hareketleri 1990'lı yıllarla birlikte üç kattan daha fazla artmıştır (Subacchi, 2005: 1'den aktaran Şemşit, 2010: 72) Ülkesel bazda bakıldığında, Latin Amerika'dan gelen göçün İspanya ve Portekiz'de giderek önemini arttırdığı görülmektedir. Öte yandan, Kuzey Afrika kaynaklı göç hareketlerinin % 85'i Avrupa ülkelerine yönelmektedir (Şemşit, 2010: 21). Son olarak, 2011'de ortaya çıkan Arap Baharı süreciyle birlikte Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki siyasi karışıklıklar ve iç savaşlar milyonlarca insanı göçmen konumuna düşürmüştür. Başlangıçta Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi ülkeleri etkileyen bu durum bilhassa 2015 yılı itibarıyla Avrupa'ya da göçmen geçişlerinin artmasıyla Avrupa'yı göçmen krizinden güven bunalımına kadar uzanan bir sürecin içine çekmiş durumdadır. 2015 yılında 1 milyonu aşkın düzensiz uluslararası göçmen kara ve deniz yoluyla

Avrupa'ya ulaşırken, 2016 yılında bu sayıya 387 bin uluslararası göçmen daha dâhil olmuştur (International Organization for Migration, 2016). Bütün bu çerçeve dâhilinde, Soğuk Savaş sonrası dönemde tarihsel göç deneyimleri ışığında Avrupa ülkelerinin göç yapılarının da dönüşüme uğradığı görülmektedir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2: Uluslararası Göç Deneyimlerine Göre AB Ülke Kategorileri
(Triandafyllidou ve Gropas, 2008: 363)

Kategori	Ülke
Eski göç ülkeleri	Avusturya Belçika Danimarka Fransa Almanya Hollanda Lüksemburg İsveç İngiltere
Günümüzde göç alan ülkeler	Yunanistan İtalya Portekiz İspanya İrlanda Finlandiya
Göç alan ülkeye dönüşenler (Geçiş ülkeleri)	Çek Cumhuriyeti Macaristan Polonya
Az göç alan ülkeler	Estonya Letonya Litvanya Slovenya Slovakya

1990'lı yıllarla birlikte uluslararası göçün uluslararası ilişkiler özelinde ilgi görmeye başlamasıyla birlikte, son dönemde Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler disiplinleri arasında görece hızla yükselen bir alan olarak uluslararası göç olgusu düşük politika/ikincil politika alanına hapsedilmiş bir konu olmaktan çıkarak yüksek politika/birincil politika konusu haline gelmiştir. 20. yüzyılın sonlarından bu yana devletler üzerindeki baskısını arttıran uluslararası göç olgusunun ulus-devlet egemenliğine ve bütünlüğüne etki eden bir tehdit olarak siyasi boyutları üzerinde tartışmalar yaşanmaya başlanmış ve bu çerçevede uluslararası göçün sebep olduğu sorunların analiz düzeyi de “bireyler” ve “çıkar grupları”ndan “devlet” ve “uluslararası sistem”e taşınmıştır (Elmas, 2016: 9-10). Diğer bir deyişle, uluslararası göçe kaynaklık eden ve göçün taşıdığı fiziki ve kültürel çıktılar konunun uluslararası boyuta evrilmesine yol açmış ve uluslararası politikanın merkezine taşınmış ve mevcut etkileri ve görünümüleriyle uluslararası göç olgusu, ülkeler arasında yönetim gerektiren önemli ikili konu başlıklarından birisi olmuştur (Kolukırmak, 2014: 38). Uluslararası göçlerin artan yoğunluğu ve etkileri, göç konusunu günümüz toplumları ve devletleri için önem taşıyan bir gündem maddesi haline getirmiştir. Daha önce de dikkat çekildiği gibi, Soğuk Savaş döneminin bitimini takiben uluslararası ilişkiler disiplinindeki birçok kavram gibi güvenlik kavramı da yeniden tanımlanmış ve kavramın sınırları geleneksel kapsamından çıkarak genişlemiştir. Göç de bu tanım içerisinde bir tehdit olarak kendine yer bulabilmiştir ve bu süreç aynı zamanda göç konusunun güvenlik söylemi ile en fazla kesiştiği dönem olmaktadır (Mandacı ve Özerim, 2013: 106).

Soğuk Savaş sonrasında yeni güvenlik ve tehdit tanımlamaları paralelinde “uluslararası göçün güvenikleştirilmesi” çalışmalarıyla yeni alanlara taşınan uluslararası göç sorunsalı, özellikle 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında Uluslararası İlişkiler çalışmalarında öne çıkan bir konu olmaya başlamıştır. Bu noktada liberal devletlerin karşılaştığı kısıtlama yanlısı siyasi etkenler ile belirli gruplara “açıklık” politikasını savunan ekonomi ve insan hakları temelli baskılar arasındaki tansiyon ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu tansiyonun sonucunda uluslararası göçün dış boyutu referans alınırken hemen hemen değişmez şekilde “uluslararası göçmenleri dışarıda tutma/uluslararası göçü engelleme” konusuna odaklanılmıştır (Elmas, 2016: 10). Bu çerçevede, 1990'lara kadar genellikle sadece insani müdahale gerektirecek bir konu olarak yorumlanan uluslararası göç olgusunun, bu dönemle birlikte ve özellikle 11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra [ulusal] güvenlik eksenli ele alınışı, aynı zamanda normal siyaset sınırları ve önlemlerin dışına çıkmaya yönelik bir

girişimi de ifade etmektedir. Bu girişimin meşrulaştırıcı nedenleri milli kimlik, egemenlik ya da ulusal birlik olabildiği gibi artık istihdam ve sosyal güvenlik gibi bireysel nedenleri de kapsayabilmektedir. Bu yüzden güvenlik tanımında birey odaklı yaklaşımın etkileri, uluslararası göçü güvenlikleştiren söylemde de görülmektedir. Uluslararası göç konusunda siyasi sektöre geçiş, yeni yasaların çıkması veya sınır kontrolleri ile örneklendirilmektedir. Buradan yola çıkılarak uluslararası göç konusunda güvenlikleştirmenin sektörler arası bir yapısı olduğu söylenebilir. Tehdit olarak algılandığı sektör ve bu nedenle referans nesnesi tek değildir (Özerim, 2014: 16-17).

Uluslararası göç olgusu, Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde tarafından Soğuk Savaş sonrası “toplumsal güvenlik”[ğ]in gündemine giren en önemli konulardan biri olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda Buzan, Waever ve Wilde, göçün güvenlik söyleminde formülizasyonunun daha çok şu kalıp içerisinde oluştuğunu dikkat çekmektedirler: “X halkı Y halkının akınlarıyla istila edilmekte veya zayıflatılmaktadır. X toplumu olduğu şekilde kalamayacaktır; çünkü diğerleri toplumu tekrardan dizayn edeceklerdir. X kimliği, nüfusun kompozisyonundaki değişim ile farklılaşacaktır” (Buzan vd., 1997: 121). Benzer bir bakış açısıyla hareket eden Huysmans’a (2006: 51) göre de, “güvenlikleştirme” göçü birbiriyle ilişkili iki ardışık süreç içerisinde çerçevelemektedir. Bu süreçlerin ilkinde, uluslararası göç olgusu bir siyasi birimin bağımsız kimliğini ve işlevsel otonomisini tehlikeye atan varoluşsal olay ve gelişmelere dönüştürülmektedir. İkincisinde ise, yani “güvenlikleştirme” sürecinde, uluslararası göçün otonom bir siyasi bütünlük olan toplumu tehlikeye sürüklediği iddia edilmektedir. Dolayısıyla, uluslararası göç olgusu karşısında “güvenlikleştirme” politikaları üç önemli retorik süreçle ilerlemektedir. Bunlardan ilkinde söz edimiyle bir konu dış tehdit olarak aşırı derecede siyasallaştırılırken; ikinci aşamada güvenlikleştirilen referans nesnesinin korunması için bu dış tehditle mücadelede kural dışı önemlerin alınabilmesi için yetki talebi gündeme gelmektedir. Bu bağlamda, göçmenlere yönelik idari gözetim, prosedürel garantiler olmadan sınır dışı edilme, usulsüz geri itmeler, orantısız güç kullanımı ve en uç noktada ölüm riski altına alarak ya da doğrudan ölümlere neden olmak akla gelen kural dışı önlemler arasındadır. Son süreç ise, tehdit unsuruna verilen hayati öncelik nedeniyle yukarıda bazıları sayılan kural dışılıkların meşrulaştırılmasını sağlamaktadır. Böylece günlük rutinin ötesinde, konunun en önemli gündem haline getirilmesi sağlanırken; normal koşullarda güvenlikleştirici aktörü bağlayan kuralların da (örneğin uluslararası insan hakları hukuku ya da mülteci hukuku gibi) çiğnenebilmesi meşrulaştırılmaktadır (Aras, 2014: 72-73).

Uluslararası göç olgusunun ulusal güvenlikle nasıl ilişkilendirilebileceği üç ana başlık altında incelenebilir. Buna göre uluslararası göç olgusu;

a. Bazı ülkelerin devlet olmaya ilişkin fonksiyonlarının bir kısmını yerine getirme yetilerini sınırlandırarak ve değişik alanlardaki geleneksel egemenlik ve muhtariyet sınırlarını zorlayarak güvenliklerini tehdit edebilir.

b. Hedef ülkenin demografik yapısını değiştirerek ulusal kimliğini ve dolayısıyla toplumsal güvenliğini tehdit edebilir.

c. Başka devletlere tesir edebilmek veya ulusal dış politika amaçlarını gerçekleştirebilmek amacıyla bir araç olarak kullanıldığında da güvenliği tehdit edebilir (Erdoğan, 2013: 282).

Uluslararası göç, son yıllarda uluslararası güvenlik gündeminin üst sıralarına yükselerek uluslararası göç politikaları ve ulusal güvenlik arasında giderek artan şekilde bağlantı kurulmaya ve tartışmalar yaşanmaya başlanmıştır. Bu tartışmaların çoğunluğunda uluslararası göç hareketlerinin uluslararası terörizmle ilişkisine odaklandığı görülmektedir. Özellikle 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında bu durum daha da netleşmiştir. Bu saldırıları düzenleyenlerin Arap kökenli olması, başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere özellikle Batılı ülkelerde uluslararası göç politikalarının gözden geçirilmesini gündeme taşıyarak yasadışı göç, teröristler ve diğer suçlular tarafından da istismar edilebilmesi nedeniyle artık ağırlıklı olarak bir ulusal güvenlik tehdidi olarak algılanmaya başlamıştır (Zhang, 2007:146). Devletler uluslararası göç yoluyla ülkelere gelen mültecileri kabul ederken belirli kıstasları göz önünde bulundurmaktadırlar. Ülkelerin ekonomik durumu, dış politika anlayışı, mülteci olarak gelmek isteyenlerin etnik kökeni ve sayısı bu kıstaslar içerisinde en önemlilerindedir. Gelişmiş ve demokratik ülkelerde iç baskı grupları ve sivil toplum örgütleri de mültecilerin kabul edilmesi hususunda önemli rol oynamaktadır (Türkoğlu, 2011: 110).

Uluslararası göç akışlarını engelleme ve sınırları denetleme hususunda ulus-devletlerin rolü giderek artmış durumdadır. Politikanın temelde “denetim”, “güç”, “etki”, “kontrol” ve otorite kavramlarıyla yakından ilişkili olduğu düşünüldüğünde, göçten kimin ne zaman ne kazandığı ya da kaybettiği ve göçmenin devletin otoritesini, gücünü ve egemenliğini zayıflatıp zayıflatmadığı önemli bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır (Gök, 2016: 68) Bu anlamda, uluslararası göçün “insan hakları” perspektifinden ziyade, güvenlik –ulusal güvenlik– bağlamında değerlendirilen bir olgu olarak ele alındığı söylenebilir. Diğer bir deyişle,

uluslararası ilişkilerde uluslararası göç konusunda yumuşak güvenlik (soft security) perspektifinden daha çok “denetim” ve “engelleme” amacı güden politikalar üretilmektedir (Kirişçi, 2003: 79). Özellikle son on yılda artan terörizm ve yükselen mikro milliyetçilikler göçün “birey güvenliği” perspektifinden çok bir “sınır güvenliği” ve “ulusal güvenlik” çerçevesinde değerlendirilmesi eğilimini de beraberinde getirmiştir. Büyük oranda aktörlerin kendi tanımlamalarıyla şekillenen bir kavram olan “güvenlik”, bir geriye dönüş yaşamakta ve göçe karşı artan “kontrol” ve “denetim” mekanizmaları yönünde bir eğilim ortaya çıkmaktadır (Gök, 2016: 72).

Buradan hareketle, uluslararası göç olgusunun bir ulusal güvenlik sorunu olarak “güvenleştirilme”sini dört eksen üzerinde analiz edilebiliriz: Bunlar sırasıyla sosyo-ekonomik, güvenlik, kimlik ve siyasi eksenlerdir. Sosyo-ekonomik ekseninde özellikle yasa dışı göçlerin gelişmiş ülkelerdeki işsizlik düzeylerine olumsuz etkileri bir tehdit unsuru olarak kabul edilmektedir. Özellikle yasa dışı göçmenlerin ucuz iş gücü yaratması bu ülkelerdeki dengeleri ciddi biçimde etkilemektedir. Öte yandan genellikle siyasi elitler (özellikle radikal sağ partiler ve siyasi gruplar) uluslararası göç olgusunu suç oranları ile özdeşleştirerek “suçlu göçmen” şeklinde bir tanımlama yapmakta ve böylelikle toplumda oluşan güvensizlik ve korkuya göçmenleri neden gösterebilmektedirler. Ancak örgütlü suçlar ile göçmenlerin doğrudan bağlantısı olup olmadığı konusu halen tartışmalı bir konudur. Göçmenlere karşı güvenlik ekseninden yaklaşım sadece suç boyutunda değil, aynı zamanda ulusal kimlik açısından önem arz eden eğitim, dil ve günlük yaşamı da kapsamaktadır. Göçmenler bu çerçevede içinde buldukları toplum tarafından “öteki” olarak algılanmaktadır. Uluslararası göçler, bir yandan sürekli “biz” ve “onlar” ayrımında kimlik politikalarının üretilmesinde rol oynarken, diğer yandan, yerleşen göçmenler ve onların yarattığı kültür “biz” ve “onlar” ikiliğini tehdit etmekte ve aşındırmaktadır. Bu diyalektik süreç uluslararası göçü kimlik pazarlığı alanı haline getirmekte, göçü ve göçmeni hızla politikleştirmektedir (Topçuoğlu, 2015: 507).

Son olarak siyasi ekseninde değerlendirildiğinde, uluslararası göçün en önemli etkilerinden biri olarak özellikle Avrupa’da aşırı sağ politikaların etkisi ile yükselen ırkçılık karşımıza çıkmaktadır (Ceyhan ve Tsoukala, 2002: 24-30). Uluslararası göçün bu şekilde “güvenleştirilme”si, bazı yazarlar tarafından devletlerin gücün kullanılmasını meşrulaştırmak için geliştirdikleri bir söylem olarak görülmekte ve “ırkçılığın en modern hali” olarak tanımlanmaktadır (İbrahim, 2005: 163-164). Halklar arasındaki uçurumun daha da artmasına, uyum süreçlerinin yavaşlamasına, “biz” ve “onlar” karşıtlığının daha da derine yerleşmesine yol açan bu durum,

terörizm ve insan tacirleriyle mücadelenin medeniyetler arası çatışmaya neden olmadığını anlatmakta yetersiz kalmasına yol açmıştır (Faist, 2004: 8).

Devletlerin sınırlarından kimlerin geçeceğini denetleme hakkı egemenliklerinin önemli bir parçasıdır. Bu da özellikle yasalarla düzenlenmemiş göçlerin durdurulmasının egemenliğin tam kullanımı için zorunlu olduğu gerçeğini beraberinde getirmektedir. Günümüzde uluslararası göç hareketlerinin ulusal güvenlikle ilişkisi sınır güvenliğinin ötesindedir. Dolayısıyla ulusal güvenlikten yola çıkarak yapılan sınırlamalar da sınır kontrolleriyle kısıtlı kalmamaktadır (Mandacı ve Özerim, 2013: 112). “Ulusal güvenlik” kavramının tüm güvenlik alanı için anahtar [ya da şemsiye] kavram olduğu düşünüldüğünde (Waeber, 2008b: 153), uluslararası göç konusu başta iç güvenlik olmak üzere, toplumsal güvenlik, ekonomik güvenlik, kültürel güvenlik alanlarını doğrudan ilgilendiren yeni ve yoğun bir tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası göç hareketleri, devletlerin bazı alanlarda egemenliğini baskılayan ve böylece devletlerin ulusal güvenliğini tehlikeye düşüren bir unsur olarak ortaya çıkarak geleneksel devlet yapısına ve devletlerin yerleşmiş kimliklerine meydan okumaktadır. Bu çerçevede uluslararası göç hareketlerinin hedefi halindeki bir ülke için iltica taleplerinin kabulü, göçmenlere yerleşim ve vatandaşlık hakkının verilmesi, çalışma izinleri ve buna ilişkin kotalar, göçmenlerin sayısı ve kayıt usulleri, istihdam piyasasına, refah devletine ve sosyal güvenlik yapısına tehdit oluşturma potansiyelleri, göçmenlerin aileleriyle birlikte sağlık masrafları yaratması, göçmen çocuklarının eğitim masrafları, hükümetin mültecilere yaptığı harcamalar, göçmenlere giden yardımların yaşlı, hasta ve işsizlere yönlendirilmemesi, göçmenlerin ev sahibi ülkenin kültürel yapısına tehdit oluşturma potansiyelleri temelde ulusal güvenliğe yönelmiş tehditler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası göç olgusunun devlet otoritesini ve egemenliğini sınırlandırabileceği diğer bir durum ise ülkelerin etkili sınır kontrolü konusunda diğer devletlerle işbirliğine zorlandığı durumlar için söz konusu olabilir. Zira etkili bir sınır kontrolünün mümkün olmaması durumu, diğer alanlarda devletin kapasitesini olumsuz etkilemektedir. Örneğin, büyük ölçekli mülteci akımları, devletin kamu hizmetlerini sağlama kapasitesini baskılamakta ve kaynakların dağıtımını üzerinde çatışma ortaya çıkarabilmektedir (Adamson, 2006: 175- 176). Bununla birlikte, uluslararası göç olgusunun devletlerin siyasi sınırları kontrol etme yetilerini önemli ölçüde sınırladığı iddiasında bulunmak da henüz mümkün değildir. Fakat birçok ülkenin artık özellikle de

yasadışı göçmenlikle mücadele alanında egemenliklerinin bir kısmından feragat etme noktasına geldiği de doğrudur. AB'nin sınırların kontrolünü uyumlaştırma ve yasadışı göçle mücadele çerçevesinde aldığı önlemler paketinde yer alan 'göçmenlik irtibat memurları ağının' kurulması ve 'Schengen' çerçeve anlaşması' buna en iyi örneklerdir (Erdoğan, 2013: 283). Devlet otoritesi ve egemenlik alanının erozyona uğraması noktasında değerlendirilmesi gereken başka bir sorun ise illegal göçmenlik alanında boy göstermeye başlayan yasa dışı örgütlü suç gruplarıdır. Bu tür örgütler genelde insan kaçakçılığı ve insan ticaretinin doğasında var olan yüksek maddi meblağlara bağlı olarak ortaya çıkmakta ve gelişmektedir. Zenginleşen ve güçlenen yasa dışı suç örgütlerinin varlığı doğası itibarıyla da devlet otoritesini ve egemenliğini sınırlandıran unsurlar olarak ortaya çıkmaktadırlar (Erdoğan, 2013: 283).

Bugün düzensiz ya da yasa dışı uluslararası göç, terörizm, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti gibi suçlarla bağlantısı sebebiyle hedef ülkelerce bir güvenlik tehdidi olarak kabul edilmekte ve bu ülkeleri ciddi önlemler almaya teşvik etmektedir. Yasa dışı göçün günümüzün önde gelen yumuşak güvenlik konularından biri olarak ele alınmasındaki temel neden göç ile güvenlik arasındaki somut bağlantılardır. Hedef ülkedeki toplumsal algılamalar, yasa dışı gerçekleşen göç sırasında ve sonrasında oluşan insan ticareti ya da göçmen kaçakçılığı gibi suç olguları, göçmen topluluklarında yaşanacak yabancılaşma, hedef ülkedeki toplumda yaşanacak ırkçılık vs. hem göç hem güvenlik kapsamında değerlendirilmesi gereken konulardır (Akçadağ, 2012: 8).

Uluslararası göç olgusunun özellikle 11 Eylül 2001 sonrası dönemde terörizm, dışlanma, ayrımcılık, asimilasyon, ırkçılık vb. bir dizi olumsuz faktörle ilişkilendirilmesi uluslararası göç tartışmalarında genellikle insani boyutun yani göçmenlerin güvenliği konusunun göz ardı edildiğinin bir göstergesidir. Çoğunlukla insan güvenliğinin sağlanmasındaki yetersizliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkan uluslararası göç yine insan güvenliğine yönelik bir tehdit haline gelmektedir. Birçok göçmen, yaşadıkları ülkelerdeki silahlı çatışmalar, siyasi istikrarsızlıklar ve ekonomik krizlerin yarattığı güvensizlik ortamından uzaklaşmayı amaçlamaktadır. Ancak, yasal göç olanağının kısıtlı olması nedeniyle yasa dışı göçe yönelmektedirler. Nitekim gitmek istedikleri ülkeye yaptıkları yolculuk sırasında uzun süre zor ve tehlikeli koşullarda yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Diğer taraftan, hedef ülkeye ulaşırsalar dahi yasa dışı göçmenler çoğunlukla tehlikeli işlerde çalıştırılmakta, sağlık, eğitim gibi sosyal hizmetlerden yararlanamamakta ve sömürüye maruz kalmakta, ancak statüleri gereği genellikle devlet otoriteleriyle işbirliğinden

kaçınmaktadır. Dolayısıyla insan güvenliğinin devlet güvenliğinden ayrı düşünülmemeyeceği günümüzde devletler, bu gerçeği göz önünde tutarak göç ve sığınma politikalarını belirlemek durumundadırlar. Aksi takdirde alınan önlemlerden ve yürütülen politikalardan uzun vadeli sonuçlar beklemek gerçekçi olmayacaktır (Akçadağ, 2012: 44-45).

Öte yandan sosyal istikrar, demografik güvenlik, kültürel kimlik, sosyal güvenlik sistemi, refah devleti felsefesi ve iç güvenlik meselelerinin de hedef ülkelerin göçle ilgili yaklaşımlarında şekillendirici olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Günümüzde özellikle 11 Eylül 2001 sonrası uluslararası göçün hedefi olan AB ülkeleri göç ve sığınma politikalarını katılaştırmakta ve çevrelerine görünmeyen duvarlar örerek yasa dışı göç tehdidinden korunmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla sınıraşan niteliği sebebiyle küresel bir sorun haline gelen yasa dışı göç, günümüzde daha çok güvenlik perspektifinden değerlendirilmektedir. Ancak bu güvenlik perspektifi göç olgusunun insani boyutunun gözden kaçırılmasına sebep olmaktadır. Zira yasal göç ve sığınma prosedürlerini aşamayıp yasa dışı göçe başvuran kişilerin önemli bir kısmını, siyasi baskı, zulüm, ekonomik kriz, açlık vb. gibi olumsuz ortamlardan kaçan kişiler oluşturmaktadır. En temel insan haklarına sahip olmak amacıyla göç eden bu kişiler çoğu zaman insan tacirlerinin eline düşmekte, göç yolunda can vermekte; hedef ülkeye varmayı başarsalar dahi çok zor şartlarda barınmak ve çalışmak zorunda kalmakta; yakalandıkları takdirde de sınırdışı edilme sorunlarıyla yüzleşmektedirler. Dolayısıyla göç olgusunun bu insani boyutu hedef ülkelere, göç ve sığınma politikalarını belirlerken birtakım sorumluluklar yüklemektedir (Akçadağ, 2012: 1). Bu gerçekliğe rağmen, liberal eşitlikçi ideallere en bağlı görünen toplumların dahi (Batı ve özellikle İskandinav ülkelerini kapsayan kuzey Avrupa'nın refah devletleri), uluslararası göç ve vatandaşlık politikaları oldukça kısıtlayıcı bir niteliktedir. Yaygın olarak kabul edilen diğer temel insan haklarından farklı olarak, sınırlar arasında kısıtlama olmaksızın serbest dolaşım hakları, liberal eşitlikçi ülkelerin hukuk sistemleri ya da anayasalarındaki standart maddeler içinde görmek imkânsız değilse bile çok zordur (Flint ve Taylor, 2014: 187).

Uluslararası göçün dış boyutu bağlamında AB, daha ziyade Avrupa'ya düzensiz uluslararası göçü önlemeye ilişkin sınır yönetimi, yasadışı göçle mücadele, teröre karşı işbirliği ve mültecilerin korunması gibi konulara odaklanmaktadır. Son tahlilde bu konudaki girişimler, AB dışındaki topraklara da yönelerek, kaynak ve transit ülkelerle işbirliği bu bağlamda önem arz etmektedir. (Elmas, 2016: 13). Önemli oranda göç alan bazı devletlerin yakın dönemdeki ulusal güvenlik stratejilerinde yasa dışı

uluslararası göçün bir güvenlik tehdidi olarak yer alması yine güvenlik ve göç ilişkisini gözler önüne sermektedir. Bölgesel ve küresel ölçekte tehdit algılamalarındaki değişimin Avrupa'daki ilk yansımaları kendini göç ve sığınma politikalarında göstermiştir. Zira, Avrupa kıtası sürekli göç alan bir kıtadır ve bu olgu Avrupa tarafından kabul edilmemekte ve istenmemektedir. Soğuk Savaş'ın döneminin sona ermesi, Avrupa'nın göç politikalarında bir kırılma yaşanmasına yol açmıştır. Bu çerçevede, Avrupa'da göçün bir güvenlik konusu haline dönüşümü incelendiğinde iki boyutlu bir analize ihtiyaç duyulmaktadır. İlk boyut, ulus devlet düzeyindeki süreci kapsarken bu süreçten bazı yönleriyle bağımsız, bazı yönleriyle de bağımlı ilerleyen bir ulusüstü AB düzeyinde süreç de devam etmektedir. Çünkü 1990'lara kadar göç konusu tamamen ulusal bazda değerlendirilen bir konu iken sonrasında bu tablo değişmiş; adalet ve iç işlerine bağlı olarak uluslararası göç konusu da bir ulusüstüleşme sürecine girmiştir (Özerim, 2014: 13).

Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden bu yana Avrupa güneyden ve aynı zamanda göç için yeni bir rota olan Doğu Avrupa'dan yoğun bir göç baskısı ile yüz yüzedir. Bu baskı karşısında AB'de, göçe ilişkin korumacı projeksiyonlar sayesinde iç sınırların kaldırılması ve serbest dolaşımın sağlanması gerçekleşirken; dış sınırlarda "Kale Avrupası" oluşturulmuştur. "Kale Avrupası" yaklaşımında iç sınırların geçirgenliği artarken dış sınırların geçirgenliği azami derecede azaltılmaktadır. Bade'ye (2004: 339) göre, istenmeyen göçe karşı bir negatif koalisyon sürdüğü müddetçe Avrupa göçün yasa dışı olmasına ve yasa dışı göçe ilişkin düşmanca imajın sürdürülmesine katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, Avrupa'da 1990'ların sonunda daha liberal bir yaklaşımla ve sosyo-ekonomik boyutlarıyla ele alınan uluslararası göç olgusu, 11 Eylül 2001 sonrasında güvenlik boyutuyla öne çıkmış ve engellenmeye çalışılmıştır. Uluslararası göç olgusuna karşı Avrupa'da zaman içerisinde güçlenen bu düşmanca tavır Avrupa'da ve Avrupa'nın üçüncü dünya ülkelerinde gerçekleştirdiği sınır kontrollerinin artırılmasını da meşrulaştırmıştır.

Diğer yandan üçüncü dünya ülkelerinde yapılan sınır kontrollerinin de yasa dışı göçü engelleyemediği bir vakıa olmakla beraber, bu kontroller göçün kalkış noktasını bir yerden diğerine taşımış ve "Kale Avrupası" yaklaşımı sonucunda, yasa dışı göç rotaları vasıtasıyla on binlerce insanın yasa dışı yollardan göç etmesine ve büyük bir çoğunluğunun bu yollarda insani olmayan şekillerde ölmesine de neden olmuştur (Sönmez, 2015: 227). Kapıları kapatma siyaseti göçü durdurmada başarısız oldukça ve kayıtsız göçmen sayısı arttıkça, AB güçlendirilmiş sınır kontrolü araçları geliştirmekte, kayıtsız göçmenleri düzenleme kampanyaları

oluşturmaktadır. Bu noktada, tek tek Avrupa ülkelerinden başlayarak göç konusunun, örneğin kale Avrupa'yı oluşturan, ortak bir politika konusu halinde AB gündemine oturtulması ve buna ilişkin Birlik çapında politika önlemlerinin alınmasındaki pratik destek, siyasetçilerin seçmen tabanındaki taleplerden de oluşmaktadır (Sönmez, 2015: 229).

Liberal demokrasilerin, küreselleşme politikalarındaki çelişik tavırları (bir yandan bilgi, sermaye ve malların serbest dolaşımını savunurken ve uygularken, kişilerin ve işgücünün serbest dolaşımı hakkında tersi bir tutum takınmak), ikili bir tutum olarak uluslararası göç politikalarında çok daha fazla belirleyici olmaktadır. Bu durum Baumann'ın (2001) hiyerarşik küreselleşme tezini haklılaştırmaktadır. Diğer bir deyişle, küreselleşme içinde bazı ulusların vatandaşları diledikleri gibi hareket edebilirken, diğerlerinin hareketleri yasaların dışına itilmektedir (Topçuoğlu, 2015: 509).

Görüldüğü üzere, uluslararası göç olgusu bağlamında, AB'de güvenlik odaklı siyaset anlayışı birçok faktör tarafından desteklenmektedir. İlk olarak devletlerin göç kontrolüne ilişkin yetersizlik endişeleri ile yakından ilişkilidir. İkincisi güvenlik konuları bilgi açıkları ile uyarılmaktadır. Yetkisiz veya izinsiz göçmenlerin kimlik belgeleri olmadan bir ülkeye giriş yapmaları neticesinde güvenliksiz bir ortam için ciddi bir kaynak oluşmaktadır. Üçüncüsü güvenlik odaklı siyaset gelişmektedir, çünkü özellikle ulusüstü karar alımı gerekli olduğunda kurumsal ve operasyonel uygulama için bu tip bir siyaset uygundur. Güvenlik konusu oybirliği usulü ile karar verilen AB Bakanlar Konseyi'nde konsensüsün sağlanması adına en uygun olan ortak alan olarak görülmektedir. Bu amaca hizmetle 1999 yılında gerçekleştirilen AB Konseyi Tampere Zirvesi'nde "çok amaçlı perspektif" kabul edilmiş, dış ilişkiler ve üçüncü ülkelerle yapılan işbirliği konularının içerisine göç yönetimi de dâhil edilmiştir. Bu girişimin somut bir aracı olarak da Avrupa sınır kurumları olarak sırasıyla 2005 ve 2013 yıllarında kurulan "Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı" (FRONTEX) ve "Avrupa Sınır Gözetim Sistemi" (EUROSUR) ortak göç yönetiminde kaynak ülke olan AKP grubu ülkeleri (Afrika-Karayip ve Pasifik ülkeleri) ve alıcı ülkeler grubu niteliğindeki AB ile ortak sınır operasyonları düzenlemeye başlamıştır (Sönmez, 2015: 95).

Bu çerçevede, AB'nin düzensiz göçün kontrolüne yönelik temel kurumu ve gözetim sistemi olan söz konusu kurumlar kontrol pratikleriyle bugün göçmenler için dünyanın en ölümcül sınırları haline gelen AB sınırlarında faaliyet göstermektedir. Öldürme, ölüme izin verme ya da mevcut pratiklerde en yaygın haliyle ölüme açık kılma, AB'nin bugün sınırlarda göçmenler adına yarattığı fiili duruma işaret etmektedir. AB'nin

düzensiz göçe yönelik politikası, kurumsal yapısı, gözetim mekanizmaları ve pratiklerinin hedefi doğrudan öldürmek olarak görülemezse de devlet kadar devlet-dışı aktörlerin şiddetine de yol açmaktadır. Bu şekilde söz konusu grupları tartışmasız şekilde ölüm riski altına almaktadır. Bazı yazarlara göre, FRONTEX ve EUROSUR'un gerek yasal gerekse de pratikleriyle ölüm siyasetinin bir parçası olarak göçmenler üzerinde fiili bir durum yaratmışlardır (Aras, 2014: 76).

Uluslararası göçe karşı gerek ABD'de gerekse Avrupa'da 11 Eylül 2001 sonrası daha da belirginleşen bu güvenlik(leştirme) perspektifi, uluslararası göç olgusunun insani boyutunun göz ardı edilmesine, en temel insan haklarına ulaşamadıkları için uluslararası göçe zorlanan pek çok insanın çoğu zaman, bireysel güvenliklerini daha da tehdit eder şekilde, insan tacirlerinin eline düşüp ya göç yolunda can vermesine ya da insanlık dışı şartlarda çalışıp sömüre maruz kalmalarına ve hatta sığınma başvurusu bile yapamadan sınırdışı edilme tehdidiyle karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır (Akçapar, 2015: 564).

SONUÇ

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte ivme kazanan ve güncelliğini koruyan uluslararası göç olgusu, hem sosyolojik hem de siyasal bir gerçeklik olarak ulus devletleri ve uluslararası sistemi başta güvenlik olmak üzere her anlamda etkilemeye devam etmektedir. Uluslararası göçe kaynaklık eden ve uluslararası göçün taşıdığı sahip olduğu potansiyel ve/veya kinetik olumsuz unsurlar, yeni bir tehdit biçimi olarak uluslararası göçün uluslararası boyuta evrilmesine yol açmış ve onu uluslararası politikanın merkezine taşımıştır. Özellikle 11 Eylül 2001 terör saldırılarının dış politika ve ulusal güvenlik alanında ortaya çıkardığı zincirleme etkiler ve tepkiler hâlihazırda Arap Baharı süreciyle de uluslararası göç ve ulusal güvenlik arasındaki etkileşim açısından yeni bir döneme kapı aralamıştır.

Soğuk Savaş dönemi sonrası ortaya çıkan diğer tüm küresel sorunlarda olduğu gibi, uluslararası göç de giderek güven(siz)likle anılan bir olgu olmaya başlamıştır. İç ve dış politikanın kesişme noktasında duran ve ulus devletler açısından bugün artık önemli bir sorun addedilen uluslararası göç olgusu, devletler açısından sadece ekonomik ve sosyal politikalarla ilgili bir mesele olmanın ötesinde ulusal güvenlik açısından ciddi bir güvenlik tehdidi algısına yol açacak şekilde yorumlanmaktadır. Martin Heisler'in deyimiyile "kimlik, sınırlar ve düzenin odak noktası"nı oluşturan uluslararası göç olgusu (Heisler, 2001'den aktaran Ceyhan ve Tsoukala, 2002: 21) günümüz dünyasında gelişmiş ülkelerin karşı karşıya

kaldıkları önemli bir sosyal ve siyasal ikilemdir. Bu çerçevede Batılı ülkeler, uluslararası göç olgusunu güvencileştirerek bunu ulusal kimlik ve ulusal güvenlik karşısındaki tehdit algılaması üzerinde temellendirilmektedirler. Dolayısıyla, sonuçları ne derece trajik olursa olsun kısıtlayıcı ve engelleyici uluslararası göç politikalarıyla ortaya çıkan yeni güvenlik perspektifi göç olgusunun insani boyutunun gözden kaçırılmasına sebep olmaktadır. Yasal göç ve sığınma prosedürlerini aşmayıp yasa dışı göçe başvuran kişilerin önemli bir kısmı gerek göç sırasında gerekse de hedef ülkeye varışlarından itibaren oldukça güç şartlarda yaşamak ve barınmak zorunda kaldıkları gibi, çoğu zamanda bu mücadelelerini ölümlerle sonlandırmak durumunda kalmaktadırlar. Günümüz uluslararası sisteminin mevcut yapısı, kurumları ve hâlihazırdaki bölgesel ve ülke içi çatışmalar dikkate alındığında, ulus-devletin güvenliği karşısında uluslararası göç-insan hakları ilişkisi bağlamında kabul edilmiş kural, norm ve düzenlemelerin ikinci planda kaldığı açık bir şekilde görülmektedir.

Özellikle, uluslararası göçe yönelik kısıtlayıcı politikalar, düzensiz ve yasadışı göç süreçlerini ön plana çıkarmakta, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti ve terörizm suçlarının boyutlarını her geçen gün büyütmektedir. Keza, özellikle aşır sağ partiler ve siyasal gruplar tarafından göçmenlerin bir bütün olarak suçlu gibi algılanması, etiketlenmesi, yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın körüklenmesi, göçmenleri gittikleri ülkelerde aidiyet ve güvenlik sorunlarıyla da karşı karşıya bıraktığı gibi, bir süre sonra göçmenlerin marjinalleşmesine de zemin hazırlayarak ciddi bir iç güvenlik tehdidine dönüşmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla politika yapıcılar ve uygulayıcılar açısından bir yandan zorunlulukların kaçınılmaz kıldığı uluslararası göç hareketlerine konu olan grupların insani güvenliğini sağlamak, diğer yandan da kendi toplumlarının güvenliğini koruyacak tedbirleri alabilmek başlı başına bir ikilem olarak ortada durmaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki, uluslararası göç hareketlerinde görülen yeni ve yoğun trend, uluslararası göçe karşı güvencileştirici ve kısıtlayıcı ulusal politikalarla birleşerek, önceki göç hareketlerinden çok farklı olarak 21. yüzyıldaki uluslararası göç hareketlerinin daha çok “düzensiz” ve/veya “yasadışı” şeklinde tezahür edeceğini göstermektedir. Göçmen arzı ile gelişmiş ülkelerdeki uluslararası göçü kısıtlayıcı politikalar arasındaki asimetrinin de ortaya koyduğu gibi, göç etmeyi zorlaştıran politikalar sonucunda yasal göç olanakları daraldıkça “düzensiz” ve/veya “yasadışı” uluslararası göç hareketliliği artmaya devam etmektedir. Dolayısıyla uluslararası göçlere karşı kısa ve orta vadede ulusal güvenlik bağlamında devletlerin politikalarının sıkılaşıcağı ve sertleşeceğı söylenebilir. Bunu

aşabilmenin, yani hem göçmenlere hem de göç alan toplumlara güvenlik sağlayabilmenin tek yolu olarak, bölgesel ve küresel çapta ve birbirini bütünleyen şekilde uluslararası göç politikalarının oluşturularak, uygulamada etkinliği sağlamak üzere devletler, uluslararası örgütler, uluslararası hukuk ve sivil toplum örgütleri düzleminde işbirliğine gitmek zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adamson, F.B. (2006). **Crossing Borders: International Migration and National Security**. *International Security*, 31 (1), 165-199.
- Akçadağ, E. (2012). **Yasadışı Göç ve Türkiye**. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi. Rapor no: 42, İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Akçapar, K.Ş. (2015). Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu. **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar** (ss. 563-575). (Der. S. Gülfer İhlamur Öner, N. Aslı Şirin Öner), 2. bs., İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aras, G.N.E. (2014). **Biyopolitik Bir Nüfus Politikası Olarak Avrupa Birliği'nin Düzensiz Göç Rejimi ve Sınırlarda Ölüm Siyaseti**. *NüfusBilim Dergisi*, 36, 67-102.
- Bade, K.J. (2004). **Legal and Illegal Immigration into Europe: Experiences and Challenges**. *European Review*, 12 (3), 339-375.
- Bakırtaş, T. (2012). **Küresel Gelişme Modelinde Uluslararası Göç Olgusu ve Yansımaları**. *Alternatif Politika*, 4 (2), 232-261.
- Baumann, Z. (2001). **Globalization: The Human Consequences**. Cambridge: Polity Press.
- Booth, K. (1991). **Security and Emancipation**. *Review of International Studies*, 17 (4), 313-326.
- Brauch, H.G. (2008). **Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü**. (Çev. Zeynep Arkan), *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (18) Yaz, 1-47.
- Buzan, B. (2015). **İnsanlar, Devletler & Korku: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Güvenlik Çalışmaları İçin Bir Gündem**, (Ed. Emre Çıtak), İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Buzan, B. ve Hensen, L. (2005). **The Evolution of International Security Studies**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B., Waever, O. ve Wilde, J. de (1997). **Security: A New Framework for Analysis**. London: Lynne Rienner Publishers.
- Castles, S. ve Miller, M.J. (2008). **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**. (Çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Ceyhan, A. ve Tsoukala, A. (2002). **The Securitization of Migration in Western Societies: Ambivalent Discourses and Policies.** *Alternatives: Global, Local, Political*, 27 (1), 21-39.
- Dağı, İ. ve Polat, N. (2004). **Demokrasi ve İnsan Hakları.** 2. bs., Ankara: Liberte Yayınları.
- Elmas Yılmaz, F. (2016). **Avrupa “Kapı Duvar” Göç Yaklaşımında Söylem Eylem Tutarsızlığı.** Ankara: USAK Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2013). **Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı.** *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 6 (12) Yaz, 265-292.
- Faist, T. (2004). **The Migration-Security Nexus: International Migration and Security Before and After 9/11**, *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations*, 4 (03), Malmö University: Malmö, 1-21.
- Faist, T. (2003). **Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar.** (Çev. Azat Zana Gündoğan, Can Nacar), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Flint, C. ve Taylor, P.J. (2014). **Siyasi Coğrafya.** (Çev. Fulya Ereker), Ankara: Nobel Yayın.
- Gök Oğuz, G. (2016). **Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü.** *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (31), 65-82.
- Heisler, M. (2001). Now and Then, Here and There: Migration and the Transformation of Identities, Borders, and Orders. **Identities, Borders, Orders: Rethinking International Relations Theory** (ss. 225-247). (Ed. A. Mathias, D. Jacobson, Y. Lapid), Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Heywood, A. (2013). **Küresel Siyaset.** (Çev. Nasuh Uslu, Haluk Özdemir), Ankara: Adres Yayınları.
- Huysmans, J. (2006). **The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU.** London: Routledge.
- Ibrahim, M. (2005). **The Securitization of Migration: A Racial Discourse.** *International Migration*, 43 (5), 163-187.
- International Organization for Migration (2015). **World Migration Report 2015- Migrants and Cities: New Partnerships to Manage Mobility.** Switzerland, http://publications.iom.int/system/files/wmr_2015_en.pdf (Erişim tarihi: 25 Aralık 2016).

- International Organization for Migration (2016). **2016 Flows to Europe Overview: Mixed Migration Flows in the Mediterranean and Beyond**. Switzerland, http://migration.iom.int/docs/2016_Flows_to_Europe_Overview.pdf (Erişim tarihi: 15 Ocak 2017).
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014). **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları (1923-2023): Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere**. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.
- Kirişçi, K. (2003). **The Question of Asylum and illegal Migration in European Union-Turkish Relations**. *Turkish Studies*, 4 (1), 79-106.
- Kolukıncık, S. (2014). **Uluslararası Göç ve Türkiye: Yerel Uygulamalar ve Görünümler**. *Journal of World of Turks*, 6 (2), 37-53.
- Mandacı, N. ve Özerim, G.Ö. (2013). **Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi**. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10 (39) Güz, 105-130.
- Marsella, A.J. ve Ring, E. (2003). Human Migration and Immigration: An Overview. **Immigration and Emigration in International Perspectives** (ss. 3-22). (Ed. Leonore Loeb Adler, Uwe Peter Gielen), USA: Praeger Publishers.
- Miller, B. (2001). The Concept of Security: Should it be Redefined?. *Journal of Strategic Studies*, 24 (2), 13-42.
- Miş, N. (2011). **Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi**. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6 (2), 345-381.
- Öner, A.Ş. (2015). Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar** (ss. 13-27), (Ed. S. Gülfer İhlamur Öner, N. Aslı Şirin Öner), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özerim, G. (2014). **Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem mi?**. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5 (1), 11-48.
- Sönmez, P. (2015). **Avrupa Birliği'nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyaloğu**. Avrupa Birliği Bakanlığı Akademik Araştırmalar Serisi-4, Ankara: T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı.

- Subacchi, P. (2005). **Temporary Immigration: A Viable Policy for Developed Countries**. Chatham House Briefing Paper. London.
- Şeker, D. ve Uçan, G. (2016). **Göç Sürecinde Kadın**. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1) Mart, 197-212.
- Şemşit, S. (2010). **Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniv. Sos. Bil. Enstitüsü, İzmir.
- Topçuoğlu A.R. (2015). Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği. **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar** (ss. 501-518). (Der. S. Öner, N. Aslı Şirin Öner), İstanbul: İletişim Yay..
- Triandafyllidou, A. ve Gropas, R.(Ed.) (2008). **European Immigration: A Sourcebook**. USA: Ashgate Publishing Ltd.
- Türkoğlu, O. (2011). **Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik**. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30 (2), 101-118.
- Ullman, R.H. (1983). **Redefining Security**. *International Security*, 8 (1), 129-153.
- UN, Department of Economic and Social Affairs (2015). **Trend in International Migrant Stock: The 2015 Revision**. <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml> (Erişim tarihi: 25 Aralık 2016)
- Yılmaz, F. (2008). **Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı**. Ankara: USAK Yayınları.
- Waever, O. (1995a). **Concept of Security**. Copenhagen: University of Copenhagen, Institute of Political Science.
- Waever, O. (1995b). Securitization and Desecuritization. **On Security** (ss. 48-86). (Ed. Ronnie D. Lipschutz), New York: Columbia Univ.Press.
- Waever, O. (2008a). Peace and Security: Two Evolving Concepts and Their Changing Relationships. **Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace Vol. 3: Globalization and Environmental Challenges** (ss. 99-112), New York: Springer.
- Waever, O. (2008b). **Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi**. (Çev. B.D. Coşkun), *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (18) Yaz, 151-178.

Wolfers, A. (1952). **National Security as an Ambiguous Symbol**. *Political Science Quarterly*, 67 (4), 481-502.

Zhang, S.X. (2007). **Smuggling and Trafficking in Human Beings: All Roads Lead to America**. Westport: Praeger/Greenwood Publishers.